

Catalijn Claes

Een erfgenaam voor Deo Gloria

Westfriesland

HOOFDSTUK 1

Vroeg in januari, buiten vriest het dat het kraakt, binnen in een flauw verlichte kamer, ligt Iet Bartels op een vlug-vlug neergevallen kermisbed en lijdt het leed aan een vrouw opgelegd: 'Met smart zult gij kinderen baren.' Haar lichaam kromt zich in barensweeën, een snerpende pijnscheut doet haar naar adem happen, zweetdruppels staan op haar voorhoofd, ze lijdt pijn, de geboorte gaat niet vlot.

Moeke Kooy – de vroedvrouw van het dorp – wist met een doekje het klamme zweet van Iets voorhoofd en mompelt: 'Arme sloer, de kerels hun pleziertje en wij de pijn...'

Maar er komt nog iets bij: Iet Bartels is een knappe, vlotte meid, die in de kraam ligt, en misschien een ietsje te vlot, want van wie? Er wordt gefluisterd, namen worden genoemd, want Iet is een warmbloedige vrouw, dus... Maar Iet zelf gaat er met opgeheven hoofd aan voorbij, want wat weten zij ervan?

Nu is die hooghartigheid nergens te vinden, ze kromt, lijdt, schreeuwt als een dier in stervensnood, maar het kind komt niet. Uitgeput, met gesloten ogen ligt ze achterover in de kussens.

'Kind toch... kind toch...' mompelt Moeke, die er zenuwachtig van wordt, en al nam Iet Bartels het met de liefde niet zo nauw, zo'n kraambed mag je geen vrouw toewensen. Ze schuift haar arm onder Iets schouders, heft haar hoofd een ietsje omhoog, houdt een beker aan haar lippen.

'Hier, kind, drink een beetje water.'

Donkere ogen waarin een dankbare blik, een zachte fluistering: 'Dank je, Moeke.'

'Geen dank, kind.' Ze zet de beker neer, schudt het hoofdkussen wat op. 'Ligt het zo beter?' Ze haalt een washandje over Iets gezicht. 'Frist het wat op, kind?'

'Ja, Moeke.'

Een hand op haar voorhoofd, een streling door haar haren: 'Het komt wel goed, kind.'

Een hulpeloze en angstige blik: 'U bent de enige hier die naar me omkijkt.'

Hoe goed begrijpt Moeke de strekking van die woorden. Ze stopt een los gesprongen haarlok onder het gehaakte haarnetje en zegt: 'Jezus sprak: 'Hij die zonder zonden is, werpe de eerste steen', en daar houd ik me aan.'

En Iet Bartels, met heel haar gedachten bij zichzelf, zegt: 'Dus u praat nooit kwaad over een ander?'

Het gezicht van de bijbelvaste Moeke trekt een beetje strak wanneer ze zegt: 'Er staat geschreven: 'Plaats een wachter voor mijn mond.' Maar ook ik glij wel 's uit, vooral als je in het vuur van het gesprek wordt meegetrokken.' Want in al die maanden dat Iet Bartels zo liep, was roddel en achterklap niet van de lucht, want eenmaal een schandvlek op een vrouw, da's niet meer af te wassen, en Iet zelf deed er het zwijgen toe, en droeg haar hoofd hoog.

Moeke schommelt in haar breedte heen en weer tussen de tafel en het kermisbed, en laat haar gedachten gaan over de jonge vrouw die – zoals de vrome kwezels hier in het dorp zeggen – niet tussen het loophek bleef, en dan... Ja, wie niet horen wil en die regels aan zijn laars lapt, gaat er meestal aan onderdoor, en dan word je met de vinger nagewezen en is het afwachten of er hier of daar nog een 'ouwe' Jozef voor je opduikt, en dat ziet zij, Moeke, voor Iet Bartels niet zitten, die haar eer niet hoog kon houden, en haar rokken niet naar beneden.

Maar Iet zegt: 'Het is mijn leven, en aan niemand hoef ik verantwoording af te leggen.'

Da's sterk gesproken voor een vrouw die een scheve schaats heeft gereden. En al is het tegen haar, Moekes, zuivere gevoelens in, in stilte bewondert ze Iet wel een beetje, want ondanks het onheil dat ze over zich heeft afgeroepen, zit er karakter in die meid, en een van die kerels hier in het dorp moet toch de vader van dit kind zijn, maar het sterke geslacht zwijgt, en ook Iet houdt de lippen stijf op elkaar.

Een zacht gekreun dat uitschiet in een felle kreet van pijn. Bezorgd buigt Moeke zich over Iet heen, schudt meewarig haar hoofd en zegt: 'O... kind, de kerel die jou dit aandoet, verbreek het zegel van het zwijgen toch.'

Iet Bartels schudt haar hoofd, een grimmig lachje glijdt over

het pijnlijke gezicht onder de warreling van de wilde, zwarte haren. Moeke dringt aan: 'Kind, neem me toch in vertrouwen, misschien kan ik je tot steun zijn, straks sta je er met alles alleen voor.'

Iet bijt op haar lippen, houdt een kreet in en zwijgt, en Moeke staat zich te verbijten, die halsstarrigheid van die meid, en die kerel die haar dit aandoet. Plotseling valt ze driftig uit: 'Die fielt, die...'

Maar Iet valt haar in de rede: 'Dat mag u niet zeggen, Moeke, hij is geen fielt en al zou ik het je vertellen, je zou het niet begrijpen.'

'Welja, verdedig hem nog maar, dwaas kind dat je bent! Wat? Krijg je kramp in je benen? Hier, een kussen voor in je knieholte en deze achter je rug, dan heb je wat stevigs. En nu persen, meid. Wat, heb je geen puf? Proberen en persen, des te eerder heb je het gehad. Ja, kind, het gaat er lachende in en het komt er huilende uit... Niet verslappen, persen!'

'Jij hebt makkelijk praten, jij hebt nooit kinderen gekregen.' Geen kinderen, da's Moekes stil verzwegene leed en zachtjes gaat ze erop in. 'Omdat de ware Jakob nooit is komen opdagen. Persen!'

Moeke krijgt angstige vermoedens. Ze heeft in het dorp veel kinderen gehaald, maar zo'n zware bevalling heeft ze nimmer meegemaakt.

Buiten komt de zon op in het oosten en kleurt de hemel met een klare brand die rood kleurt door het kleine venster van het achterhuis, waar een jonge vrouw kreunend achterover in de kussens ligt. En opnieuw nemen de weeën af. Moekes zorg neemt toe. Tien uur ligt Iet Bartels al in de arbeid, en nog is het kind er niet.

Ze poetst haar brillenglazen schoon, buigt zich over de jonge vrouw heen en controleert: ruim tien centimeter ontsluiting. Het kind had er al moeten zijn. Er is iets mis, hier moet een dokter bij. Ze klopt Iet bemoedigend op de hand en zegt: 'Ik ben zo terug, kind, even de dokter halen.'

Even later komt ze met de arts weerom. Hij overziet in een oogopslag de gehele situatie: een jonge vrouw op een kermisbed,

die naar hem prevelt: 'As-je-blijft, help me, dokter.'

En Moeke voegt eraan toe: 'Het is d'r eerste, ze ligt al van gisteravond, daarom heb ik u gehaald, ik durf het niet langer aan.' Een vriendelijk knikje. 'Daar heeft u goed aan gedaan. Waar kan ik mijn handen wassen?' Hij heeft vertrouwen in de vrouw, die in de hele omgeving bekendstaat als een eersteklas vroedvrouw, maar deze klus is haar te zwaar. Het lijkt hem een stuitligging, het moet gekeerd worden en dan gehaald. Snel verricht hij een onderzoek. Net wat hij dacht, en volgens hem heeft het al een ietsje te lang geduurd. Dan, geassisteerd door Moeke, richt hij zich met al zijn vakkennis op Iet. Een hartverscheurende kreet, als de dokter het kind uit haar vandaan trekt, en een iel kreetje als van een jong verschrikt geitje, dat overgaat in het schreien van een nieuw leven dat begint te ademen.

Moeke neemt het kind van de dokter over en zegt: 'Een flinke zoon, meid, je hebt eer van je werk.' Ze legt het kind in de weegschaal en zegt vol verwondering: 'Tien pond, schoon aan de haak. Geen wonder, meid, dat je er zo'n 'houw' an had.'

'Een bokser in de dop,' vult de dokter lachend aan, en met een blik op de kalender: 'Verhip, het is zeven april, eerste paasdag, het feest van de opstanding,' en tot Iet: 'Vertel 's, wat voor naam krijgt die kleine?'

'Atze,' is het antwoord. 'Atze Bartels.'

'Dat wordt sneeuw,' broemt Atze Bartels, met een blik op de dichte grijze hemel. Hij staat even stil, loopt dan in gedachten verzonken over zijn erf, dat grenst aan het halve bundertje grasland, dat hij voor een redelijke prijs van Piet Braaf heeft gekocht. Piet Braaf, zijn naaste buurman, die na een leven van hard werken nu toe is aan een rustig bestaan. Daarom gaf de verkoopovereenkomst tussen hen geen enkel probleem of conflict, en waren koper en bieder het volmaakt met elkaar eens. Sindsdien hoeft Piet niet meer op een paar centjes te kijken en woont hij in het bejaardentehuis, waar hij sinds kort met meer dan gewone belangstelling naar de weduwe Aaltje Zwiers kijkt, een pittig vrouwmens, die ook een aardig centje heeft geërfd van wijlen haar man.

Op bezoek bij Piet zat Atze het tafereeltje tussen die twee eens aan te kijken en zei verwonderd: 'Man, man, jullie lijken wel een stel tortelduiven.'

Aaltje lachte wat verlegen, deed een greep naar haar tas. Piet snoot zijn neus en zei met een blik op de weduwe Zwiers: 'Het is te accepteren of niet.'

En zij, geagiteerd, met een blos op haar ronde koontjes: 'Hoor daar, hoe ouwer, hoe gekker.'

Hij, met een blik op de beide oudjes, vroeg zich af: wat moet ik ervan denken? Een spelletje voor de een, een plagerijtje voor de ander? Lachend nam hij afscheid en dacht: de tijd zal het leren. Trouwens, wanneer zou hij zijn gezicht eens tegen een blozende vrouwenwang duwen?

Na de onverwachte dood van zijn moeder kwam hij alleen te staan, een kind van vijf jaar zonder een dak boven zijn hoofd en de vader onbekend. De burgemeester zelf bemoeide zich met het 'uiterst droevige' geval, want de voor Atze onbekende familieleden stonden niet te trappelen om het kind van de schande bij zich in huis te nemen. Toen, als door een wonder, kwam plots een verre achternicht van zijn moeder opduiken. Een lange, magere gestalte in het zwart gekleed, op het grijze haar een velours hoedje, met aan de zijkant een groen veertje dat trillend bewoog bij iedere beweging. Maar het meest opvallend was haar lange, scherpe, iets gebogen neus, en Atze dacht bij zichzelf: juffrouw pikneus. Ze stelde zich aan de 'burry' voor als een verre nazaat van Iet Bartels, ze was op de hoogte van de hele geschiedenis en wilde zich over het kind ontfermen.

De burgemeester, spelend met zijn horlogeketting, scheen diep na te denken, en kwam daarbij tot de conclusie: 'De opvoeding van een jong kind eist inzicht en soms opoffering. Kunt u dat wel opbrengen?'

Die woorden maakten geen enkele indruk op haar; ze had wel voor hetere vuren gestaan. Ze drong opnieuw aan, kletste als het ware de burgemeester van zijn stoel en hij zwichtte.

Met een greep ze Atze bij de hand en commandeerde: 'Kom, kind, ga mee.'

En daar ging hij, met een schamel koffertje kleren, aan de hand

van het 'aangewaaide' familielid, het onbekende tegemoet. En nu, na al die jaren dat hij erop terugziet: een moederlijke liefde heeft hij van haar nooit gekend, wel zorgzaamheid en begrip. Ze was nooit getrouwd geweest – aan haar lijf geen polonaise – en ook haar naaste familie bleek bij haar dood te zijn 'uitgestorven'.

Katrien Wameling werd grafwaarts gedragen door zes mannen uit het dorp, en hij was de enige die achter haar kist liep en haar de laatste eer bewees, de oude vrouw die hem tot zijn achttiende jaar had grootgebracht. Ze liet hem duizend gulden en haar huisje na. In de dorpsgemeenschap nam hij als het ware haar plaats in, want de dorpingen hadden hem nooit anders gezien dan als de pleegzoon van Katrien Wameling.

Piet Braaf was nu zijn naaste buurman. Piet, een wandelend nieuwsblad, wist van alles en iedereen wat. Ook van Katrien Wameling, en ze mocht nu wel zeggen 'aan mijn lijf geen polonaise', maar hij wist meer. Katrien had in haar jonge jaren verking gehad met een varensgezel. Maar een zeeman, je weet hoe dat gaat: in elk stadje... vul maar in. Op een dag kwam hij niet meer opdagen. In een keer had Katrien er tabak van; geen kerels meer. Dan liever een vrije meid, en dat was ze haar verdere leven lang gebleven.

Maar de jaren verstreken en Katrien werd een ouwe vrijster, en het vrouwenhart verloochent zich niet. Ze hield van kinderen, deelde nogablokken, wijnballen en veterdrop aan hen uit, en de kinderen plukten bloemen in de wei en langs de slootkanten en vlochten een bloemenkrans voor haar. Maar 's avonds zat ze moederziel alleen, vooral tijdens de lange winteravonden. Misschien dat ze zich daarom later alsnog met medewerking van de burgemeester, tevens ambtenaar van de burgerlijke stand en de notaris, over Atze had ontfermd, en zich aan hem hechtte in de wetenschap van een jong leven – dat hij een ouderloos kind was – dat zorg behoefde, waarover ze moest waken.

Katrien Wameling had ondanks haar houterige figuur iets liefs en elegants over zich, vooral als ze zich 's zondags kleedde voor de kerkgang. Knap van gezicht was ze evenmin, wel had ze een

gave, stevige, gladde huid, waarin ondanks haar leeftijd geen rimpeltje te zien was. Ze leefde sober, was zuinig met licht en stoken, en 's winters leek de kachel meer op een gloeiende spijker dan dat hij brandde, en 'tante', een en al bezorgdheid, zei: 'Kleed je warm aan', en legde op voorhand een extra jaegerhemd voor hem klaar. Over het geld repte ze met geen woord, en na haar dood erfde hij, naast het huisje en duizend gulden, twee poezen, een pratende ekster, twee ganzen plus een melkgeit. Op het geld is hij zuinig en voor de dieren is hij goed.

Na Katrien Wamelings afscheid van het tijdelijke was Atze een alleenstaand maar geen eenzaam mens. Hij werkte als losse knecht hier en daar, maar hij liet zich nooit strikken voor vast. In het najaar bewerkte hij achter het huis het stukje grond, spreidde hij met de riek de vette stalmest erover uit, spitte die twee steken diep in de grond, die hem opnam voor haar vruchtbaarheid. In het vroege voorjaar pootte hij aardappelen, zette hij kool en andijvieplanten, plaatste stokken voor snij- en slabonen, en als laatste langs de slootkant een regeltje tuinbonen, die hem zo lekker smaakten met uitgebakken spekvet. In het stalletje in het schuurtje staat een geit met haar lange, geelwitte haren, goed voor het verorberen van koolstronken en aardappelschillen, die hem haar dankbaarheid toont met een romige melkgift. Zo leeft hij dag in, dag uit zijn vrijgezellenbestaan. Hij spaart zijn centjes op, voelt zich rijk en dankbaar, eet elke dag zijn buikje rond, is gehecht aan zijn 'spulletje' en in hem zindert de stille jubel en de overtuiging dat hij het in het leven nog niet zo slecht getroffen heeft.

Op een stralende dag, waarop een merel in de bloeiende vlier in een jubelzang uitbarst, de katten bedelend langs zijn benen strelen voor een schotel melk, ontvangt hij een brief van de gemeente waarin hij op het raadhuis wordt ontboden. Hij vraagt zich af: wat heb ik met die lui van doen?

Eenmaal in het raadhuis komt hij er snel achter. Nauwelijks heeft hij een voet over de drempel gezet of Vlaming, de gemeentebode, schiet hem aan, en brengt hem met zijn uitgestreken gezicht – alsof hij al weet van de hoed en de rand – naar de kamer van de gemeentesecretaris. Aan Vlaming, tussen hen

is het nooit verder gekomen dan 'Goedendag en goeienavond', vraagt hij verbaasd: 'Zeg 's op, Vlaming, wat moet ik daar?'

Vlaming knijpt een oog dicht en zegt op een geheimzinnig toontje: 'Ik heb het een en ander opgevangen.'

Vlaming is in zijn doen en laten altijd een beetje gewichtig. Atze vraagt: 'En dat is?'

Vlaming zegt: 'Je zult het wel horen.' Hij geeft een tikje op de deur waarop in sierlijke letters 'gemeentesecretaris' staat, opent de deur en zegt op een zalvend toontje: 'Meneer, hier is Bartels.'

Een ietwat harde stem zegt: 'Kom verder, Bartels. En jij kunt gaan, Vlaming.'

Daar zit-ie dan, tegenover gemeentesecretaris Cronjee, import van buiten, over wie de mare de ronde doet dat hij een aantal jaren les heeft gegeven op de HBS, maar het beroep van gemeentesecretaris boven dat van leraar ambieerde, met misschien in zijn achterhoofd de stille wens eens hier of daar te worden beroepen als burgemeester, en misschien ziet hij het dorp hier als een springplank naar die hogere functie. Wie zal het zeggen? De gemeentesecretaris verlegt wat paperassen op zijn bureau en zegt: 'Ik wil 's een paar woordjes met je wisselen, Bartels.' Cronjee is een lange, schrale man, met een sierlijk snorretje en een sikje aan zijn onderlip, en een paar ogen met daarin een ijzige blik.

Atze zegt: 'Laat maar 's horen.' Burgemeesters en ambtenaren, de meesten van hen bekakte lui, hij loopt er niet hoog mee.

Cronjee schraapt zijn keel en steekt van wal. 'Kijk, de reden waarom ik je hier heb ontboden, is deze, Bartels. Uit heel de regio komen klachten over een ware mollenplaag. Met hun graaf veroorzaken ze veel schade in de opschietende tarwe en jonge aanplant, en op de laatste vergadering waren de boeren het onderling eens dat er een mollenvanger moet worden aangesteld. Ik dacht meteen: dat is in zijn vrije uren een mooi baantje voor Bartels. Heb je er oren naar?'

Of-ie er oren naar heeft? Eerlijk gezegd overvalt het aanbod hem; in zijn vrije uren het land in, tegen de wind in molshopen opsporen, klemmen zetten, de volgende dag weer op sjouw, de

klemmen controleren, dode mollen afleveren achter het raadhuis, waar Vlaming ze met een vies gezicht telt en hem uitbetaalt. Een mol, een gulden. Je wordt er niet rijk van en het slijt je schoenzolen af. Een eigen huisje, volop eten uit eigen tuin, elke dag een litertje romige geitenmelk; tel je zegeningen, Atze Bartels. En dat doet hij, iedere dag weer, en hij is een tevreden mens.

Cronjee duurt dat bedenkelijk zwijgen te lang en hij dringt aan. 'Je lijkt me de juiste man ervoor, Bartels, als er een veel van de natuur weet, ben jij het.'

Gaat Cronjee met stroop smeren? Hoe goed kennen ze elkaar? Ja, van verre en van horen zeggen, maar verder?

'Wie zegt dat?' bromt Atze.

'Maar man, dat is toch algemeen bekend? Je moet de boeren eens horen waar jij gewerkt hebt: een en al lof over je. Ze juichen het idee alleen maar toe.'

Juist de boeren; bij velen heeft hij een seizoen gewerkt en stuk voor stuk zijn het beste bazen. Maar toch, boeren... En wat is feitelijk een boer? Iemand die met hard werken zijn bedrijf in stand houdt. En een zoon – de opvolger – die in zijn vaders voetsporen treedt, en met het boeren nog rijker wil worden dan zijn vader al is. Met zwaar werk en grote verantwoordelijkheid, en voor het slapen gaan gauw-gauw een kind verwekken, een opvolger die weer in de voetsporen gaat van zijn voorgeslacht. Is dat het leven en de bestemming van een boer?

In een vertrouwelijk moment heeft hij weleens bij een van hen geïnformeerd naar het hoe en waarom. Waren ze innerlijk zo, of deden ze naar buiten toe zoals die ander deed, wilden ze wat aanzien betreft voor elkaar niet onder doen?

Een verwonderde blik, een verbaasd gegrinnik, een hand vertrouwelijk op zijn schouder en een stem die had gezegd: 'Het is je goed recht daarnaar te vragen, Bartels, maar ik weet daar echt geen antwoord op. Gewoon, een boer is een boer en door de eeuwen heen doet hij wat hem is opgelegd.'

'Opgelegd?' had hij verbaasd herhaald. Wat bedoelde die jonge boer? De vader van Arie Kaan is diaken, en hij gaat trouw elke zondag naar de kerk, en ook hierin gaat Arie junior in zijn

vaders kielzog mee.

Arie, leunend met beide onderarmen op de rand van de hooiwagen, had zijn ene been over het andere gekruist, was ervoor gaan staan en had gezegd: 'Luister, Bartels, God legt eenieder op aarde een taak op de schouders en die luidt voor de boer als volgt: de boer, hij ploegt voort, bij mooi of slecht weer, bij onrust of politieke omwentelingen. De boer ziet nooit op of om en onverstoorbaar ploegt hij voort, en brengt het voedsel voort dat de mens moet eten. Een taak hem van hogerhand opgelegd. De boer staat aan de bron van het leven door de eeuwen heen, van geslacht op geslacht, daar valt niet aan te tornen en dat is hij zich bewust.' En hij had zijn relaas beëindigd met: 'Begrijp je het, Bartels? Zo moet je het zien.'

En Atze, nadenkend over de kalmte en zekerheid waarmee Arie het vertelde, had niet anders weten te zeggen dan: 'O, is dat het? Zie je, ik ben niet kerks, en sommige fijnen hier in het dorp noemen me een atheïst.'

'Zeggen ze dat?' De jonge boer was in de lach geschoten. 'Atheïst, da's een zwaar beladen woord, het betekent dat je in God noch gebod gelooft, zogezegd een Emmäusganger.'

Plots had hij het gesprek tussen hen ondergaan als een pijnlijk gebeuren, ook al om wat Arie daar had beweerd, en hij had het gevoel niet van zich af kunnen zetten dat Kaan junior hem wat hardhandig had aangepakt, en hij was nors uitgevallen: 'Hou die preektoon maar voor je. Ik zie Hem als de natuur, da's voor mij de serene waarheid.'

Arie had ernstig gezegd: 'Als jij dat zo ziet. Maar dan wel een waarheid vol kwaadaardige vragen en uitroepetekens. Enfin, we zullen het zo maar laten, in dit dispuut komen we geen stap verder.'

Maar is het dan toch zo wat die vrome tegen hem had gezegd? Het heeft hem tot nu toe niet losgelaten, woorden waar hij nog dagelijks aan denkt: over de eeuwigheid, de schepping, leven en dood, maar bovenal het woord 'Emmäusganger' kan hij niet kwijtraken.

En die lange sladood van een gemeentesecretaris kwebbelt maar door en praat zich warm. 'Denk 's in, Bartels, mollenvan-

ger! Een prachtbaantje waarin je eigen baas bent, je je eigen tijdsindeling heb en alle dagen in de vrije natuur doorbrengt.' Cronjee strijkt weer 's langs zijn snorretje, en eindigt met de veelzeggende woorden: 'Een prachtbaantje, zou ik denken, en je bent eigen heer en meester.'

Ja, dat kan Cronjee wel beweren, maar Atze denkt er anders over en met het gewichtige toontje van Cronjee nog in zijn oren, zegt hij: 'Als ik u zo hoor, vraag ik me af: als het zo'n prachtig baantje is, zoals u beweert, waarom lopen anderen daar dan niet warm voor?'

'Nou ja,' antwoordt de gemeentesecretaris wat onthutst, want doe varkens goed dan krijg je spek, maar helemaal ongelijk heeft Bartels niet. Cronjee heeft al eerder een paar mannetjes gepolst, maar zij hadden geen belangstelling, en met een blik op de man die strak voor zich uit staart, zegt hij op een gezaghebbend toontje, alsof hij nog enige indruk wil maken: 'Denk nog 's goed over mijn aanbod, Bartels,' en met een ingehouden zucht: 'Je weet het toch net als ik: een teveel aan mollen is een ware plaag.'

'Da's het zeker,' antwoordt Atze. Hij strijkt met zijn hand langs zijn rasperige wang en vraagt zich af wie hierin het voortouw neemt, Cronjee of de boeren? Het zullen de laatsten wel zijn, want leer hem de boeren kennen: een kauw, een kraai, een mol, een haas op het land, en ze blèren al van wildschade.

Cronjee zegt gebiedend: 'Je kunt gaan, Bartels, je besluit hoor ik nog wel.'

Zo, dus het gesprek is ten einde, maar als die opgepoetste gemeentesecretaris denkt dat Atze zich zo de laan laat uitsturen, heeft-ie het mis, en hij norst: 'Wat weten de schreeuwleijkerds nu werkelijk over mollen? Ja, als ze blijven graven, dan blijft de vorst uit, maar dat is het dan ook.'

Een verbaasde blik. 'Wat weet jij er dan van, Bartels?'

'Dat ze niet zoveel schade toebrengen als wordt beweerd.'

'Zo, zo, is dat jouw mening? Laat ik je dan zeggen: ik heb ze niet graag in mijn tuin.'

O, wacht even, de tuin van Cronjee wordt bijgehouden door een mannetje van de plantsoendienst, dat oogluikend wordt

toegelaten door de 'burry'. De burry, opgeklommen door zijn contacten, met meer belangstelling voor zijn volière met zangvogeltjes dan voor gemeentebelangen. Enfin, daar heeft-ie zijn secretaris voor. Cronjee en de burry als een Siamese tweeling. Dan is Atze weer volop met zijn gedachten bij wat Cronjee net zei, en hij zegt: 'U moet begrijpen, een tuin is geen hectare en dan kan een mol een plaag zijn, maar één mol in het tarweveld en er wordt meteen aan de bel getrokken.'

Cronjee knippert een paar maal met de oogleden en schampert: 'Als ik je zo hoor, heb je een zwak voor die gravers?'

Atze schudt zijn hoofd. 'Dat niet direct, maar ik heb wel respect voor de natuur. Mollen... Ik zeg maar zo: er zijn ergere dingen.'

'Misschien vanuit jouw standpunt, maar hierin sta ik aan de kant van de boeren. Mollen zijn en blijven een plaag.'

Hoor daar, vooral die Verbrugge. Verbrugge, de heer en meester van de kapitale hoeve de Deo Gloria, een kerel als een paasos en zuipen als een walvis en... centen. En geld is een machtig bezit, het geeft aanzien, en het is bekend dat Verbrugge er niet zuinig mee is, vooral als er iets krom is dat moet worden rechtgebred. Zwijggeld, liefst buiten hem om zodat hij in de ogen van velen de mooie meneer is en blijft. Maar Atze heeft daar zijn eigen mening over, en het is beter te zwijgen dan te praten.

'Wat zie jij dan voor moois aan een mol?' Tot zijn verbazing gaat Cronjee erop door. Schat Atze de man dan toch verkeerd in?

'Nou, laat 's horen.' Cronjee gaat ervoor zitten en valt een tik-keltje geërgerd uit: 'Ze zullen van mij niet kunnen zeggen dat ik een natuurhater ben.'

'Nee, u niet, maar Verbrugge denkt er anders over, en hij is altijd uit op eigen gewin.'

'Laten we ons bij het onderwerp houden. Vertel, wat weet je over die kleine gravers? Je hebt me nieuwsgierig gemaakt.'

Plots staat het beeld van zijn kleindochter op zijn netvlies, ze had lege flessen tot de hals in de tuin begraven. Hij had verbaasd gevraagd: 'Kindje, waar is dat voor?'

'Voor de mollen, opa.'

'Mollen?'

‘Ja, opa, u heeft toch zo’n last van een mol in uw tuin?’

‘Jawel, en die lege fles zal...?’ Want wat had hij niet geprobeerd om die last uit zijn tuin te krijgen! Wat had Annabet nu beweerd?

‘Ja, opa, de wind blaast in de flessenhals, een geluid waar-ie niet tegen kan, zo verjaag je hem uit je tuin.’

‘En ze zeggen dat een mol blind is en doof?’

‘Hij voelt de geluidstrillingen.’

‘Eerst zien, dan geloven.’

Zij had vol overtuiging geantwoord: ‘Heus, opa, het is echt waar.’

Hij had zijn twijfels gehad. Mollen, daar is geen werken tegen, en hij had gezegd: ‘En dat dier is doof.’

Zij had de kant van de kleine graver gekozen, had van geen opgeven geweten, en vol vuur was ze erop doorgedaan: ‘U moet het zo zien, opa, geluid bestaat uit trillingen en daar is-ie gevoelig voor. En dat praatje dat ze doof en blind zijn, is niet waar.’

‘O, nou...’ Maar waar of niet waar, hij had met de ergernis gezeten dat dat mormel steeds weer de jonge aanplant eruit had gewroet en de wortels open en bloot waren komen te liggen; de doodsteek voor elk jong gewas, daarom ook had hij zich de bezwaren van Verbrugge wel kunnen indenken.

Gisteren nog had de man met een rooie kop van kwaadheid tegenover hem gezeten en had hij stoom afgeblazen. ‘Iedereen is het met me eens, Cronjee, we moeten van die plaag verlost worden, desnoods met vergif.’

Iedereen, dat waren de overige boeren in de achterliggende polder en die waren op de hand van Verbrugge, de machtigste boer onder hen en die had daar zozegd als ‘afgezant’ gezeten. Maar vergif, dat was Cronjee toch een tikkeltje te ver gegaan, en enigzins geërgerd had hij gezegd: ‘Vergif, al is het een mol, het is wel een levend dier, Verbrugge.’

Verbrugge had minachtend gesnoven. ‘Welja, neem het maar op voor dat ongedierte. Dood is me liever.’

Denkend aan zijn kleindochter, druk bezig met het ingraven van lege flessen, was het Cronjee ontvallen: ‘Het is niet mijn gewoonte uit de school te klappen, maar ik heb gisteren

Verbrugge op bezoek gehad, en die denkt er heel anders over dan jij.'

'Die griezel?' Annabet had haar sproetenneusje opgetrokken en haar hart gelucht: 'Die vent met zijn kapsones, ik mag hem niet.'

'Dat kan wel zijn, maar Verbrugge is een machtig man en er kan niks zijn of hij heeft de boeren op zijn hand.'

Een verontwaardigde blik. 'Wat krijgen we nu? U laat zich toch door Verbrugge niet de wet voorschrijven? In dat geval bent u hier toch de baas? En als...'

'Ho, ho, kindje,' hij had haar woordenstroom getemperd. 'Weet wel, het is hier een agrarische gemeenschap en een boer is en blijft de baas op zijn eigen land.'

'Dus u buigt voor die man? Dat valt me van u tegen, opa.'

Annabet was een felle natuurfanaat, wel 's een beetje té. Hij had gezocht en toegegeven: 'Vergif, ik ben het hierin met Verbrugge niet eens, maar de mol staat niet op de lijst van beschermde diersoorten, integendeel, en dat weet hij ook, dus staat de man sterk in zijn schoenen.'

'En u met gebonden handen, dat wilt u toch zeggen?'

'Juist.'

Zij had vol vuur gezegd: 'Maar dat hoeft toch niet, opa? Stel een mollenvanger aan!'

Een mollenvanger, een idee waar hij nog niet op was gekomen, maar zo makkelijk was het niet en hij had gezocht: 'Lieve kind, als ik het voor het zeggen had... maar uiteindelijk beslist de gemeente hierover.'

'Het is toch te proberen? Niet iedereen is zo'n bullebak als Verbrugge.'

Hij had geantwoord: 'Goed, tijdens de eerstvolgende gemeenteraadsvergadering zal ik een balletje opgooien. Wie weet...'

'Opa, je bent een schat.'

Hij had twee armen om zijn hals gevoeld en een klapzoen op beide wangen. En hij had gedacht: zo spontaan en fijn begrepen van dit kind, en geen betere troost in deze ongemakkelijkheid dan die twee welgemeende klapzoenen, en of er zegen op zou rusten?

Maar het voorstel werd aangenomen en als Cronjee een geschikt iemand wist, gingen zij akkoord, maar voorlopig alleen op proef, zodat zij de macht in eigen handen hielden.

De daaropvolgende dagen had hij in zijn geest alle bekenden de revue laten passeren. Niet een... Ten einde raad had hij bij de gemeentebode geïnformeerd. Vlaming was hier geboren en getogen, hij kende jan en alleman, en: raak.

Vlaming had enthousiast geantwoord: 'Atze Bartels, meneer! Da's de juiste persoon, die verstaat de kunst van mollen steken, want dat is eenieder niet gegeven, da's een vak apart. Je moet het in je vingers hebben.'

Zo, dus je moest het in je vingers hebben, en Cronjee had gezegd: 'Laat die man maar 's opdraven.'

De week daarop was de heer Bartels per brief formeel uitgenodigd tot een gesprek op het gemeentehuis. En nu zit hij tegenover die stugge landman, die net als Cronjees kleindochter zijn hand boven de mollen houdt, en dan te weten dat het juist Vlaming was die hem deze man aanraadde. En met het beeld van de donderende Verbrugge nog steeds op zijn netvlies zegt hij: 'Verbrugge kwam hier praten uit naam van alle boeren.'

Een ironisch lachje. 'O, waait de wind uit die hoek. En toen dacht u...?'

'Mis, mijn kleindochter kwam op het idee. Voel je iets voor die job, of niet? Kom er maar recht voor uit.'

Ja, in dat opzicht zal hij er niet omheen draaien, maar of hij voor dat baantje zo warmloopt...? En Cronjee moet niet denken dat-ie met vergif gaat werken, dan is-ie bij Atze Bartels aan het verkeerde adres.

De gemeentesecretaris strijkt voor de zoveelste maal langs zijn sierlijk gekweekte snor. Zo makkelijk als hij dacht Bartels voor dit baantje te strikken, gaat het toch niet. Het is bekend dat Atze Bartels een doener en geen prater is, en hij zucht en zegt: 'Uiteraard zit er een kleine beloning aan vast.'

Een spottend lachje. 'Dat neem ik direct aan, u zit hier ook niet voor liefdewerk oudpapier.'

Even voelt de gemeentesecretaris zich uit het veld geslagen. Het is voor het eerst dat iemand zo'n opmerking tegen hem

maakt en vlug zegt hij: 'Het tarief is een gulden per mol, maar goed, ik maak er twee van. En laten we nou 's uitgaan van twintig mollen per week, me dunkt, dat levert je een aardig zakcentje op.'

Atze Bartels richt zich wat op en gaat erop in. 'Kijk, nu kunnen we praten, meneer Cronjee. Ten eerste hoeft ik het voor die centen niet te doen, en als ik het doe, dan op mijn manier, en niet zoals Verbrugge voorstelt.'

Cronjee slaakt een zucht van verlichting, gelukkig, een beetje contact! Bartels is niet meer zo stug als in het begin en Cronjee zegt: 'Als ik je zo hoor, werk je liever met klemmen.'

'Met klemmen?' Hij schudt zijn hoofd. 'Ik heb u al gezegd: wat weet u van mollen? Een mol vangen in een klem, dan moet je die uitbranden voor je hem weer gebruikt, anders kun je het wel schudden. Een mol heeft trilharen en een sterk ontwikkeld reukorgaan, die bedot je geen tweede keer, en het woord vergif komt in mijn woordenboek niet voor.'

'In het mijne ook niet,' ontvalt het de gemeentesecretaris. 'Dus hierin staan we op een lijn.' En op een vertrouwelijk, toegankelijk toontje: 'Mijn kleindochter werkt met lege flessen, ze plaatst ze met de hals op de wind, het geluid weerkaatst in de flessen en doet de mollen op de vlucht slaan. Althans, dat beweert ze.'

'Uw kleindochter?' Atze schiet in de lach. 'Bakerpraat! Een mol laat zich niet verlinken, net als ratten, het zijn slimme jongens.' Cronjee voelt dit als een rechtstreekse aanval op zijn kleindochter en norst: 'Ze had op haar eindexamen een tien voor biologie.'

'Op papier ja, maar in de natuur werkt het anders.'

'Hoezo anders?'

'Wilt u tekst en uitleg?'

Cronjee zegt spottend: 'Ja, als jij het beter weet.' Het kriebelt hem: Atze Bartels, met net als vele dorpers hier alleen een lagereschoolopleiding, meer niet, die het hier wel eventjes zal zeggen...

En Atze zegt het ook, maar niet voor hij erbij is gaan zitten, en met de pet op zijn knie steekt hij van wal: 'Luister 's, meneer

Cronjee, die kleindochter van u is een pittige meid en ze zal d'r weetje wel weten, maar het is alles lettervreterij. Staat er ook in dat boekje te lezen dat mollen, net als slakken, zo territorium-bewust zijn? In eigen tuin zullen ze niks doen, maar de tuin van de buurman is hun jachtterrein; de een woelt de grond om, de ander vreet de boel kaal. Niet leuk, ik geef het toe. En nog 's wat, weet u dat een mol er een mollenkamer op na houdt, met daarin een slaappleats, een kraamkamer, plus een voorraadkamer, waarin hij wormen en insecten bewaart, je kunt wel stellen, zijn wintervoorraad? Nou, meneer Cronjee?

Nee, met al zijn geleerdheid weet hij daar niets van, hij weet meer van gemeentebelangen en bouwvergunningen en wat al niet meer, en dat het niet altijd gaat zoals hij graag zou willen, en dan de kwestie-Verbrugge, die hem als een angel in zijn vlees prikt, en kribbig valt Cronjee uit: 'Mooi gezegd, Bartels, maar al die molshopen in mijn tuin en ga zo maar door.'

'Natuurlijk, molshopen betekenen voor de mol lucht en zuurstof.'

'Kan zijn, maar ik ben het meer dan zat, steeds weer die jonge aanplant eruit. Wat dat allemaal niet kost. Daarom heb ik begrip voor de boeren.'

'Pleit u nu voor uzelf, of voor de boeren?'

Een straffe blik: 'Voor beiden, Bartels, voor beiden.'

'Het is maar dat ik het weet.' Hij komt overeind van zijn stoel, plant de pet op zijn hoofd en zegt: 'Weet wel, meneer Cronjee, voor het geld hoef ik het niet te doen, en wat Verbrugge betreft: hij kan van mij doodvallen. Nou, u hoort nog wel van me. Goeiendag.'

Maar even vlug houdt Cronjee hem staande. 'Vertel 's Bartels, waarom die antipathie tegen Verbrugge?'

Een paar felgrijze ogen, een doordringende blik. 'Vraag het hem zelf.'

Verbrugge, een herinnering uit zijn jonge jaren, die niet is uit te wissen. Atze, een jochie van vijf, plukte boontjes in de tuin, een auto stopte, nieuwsgierig gluurde hij door een kiertje, Verbrugge stapte uit. Verbrugge, een beer van een kerel, liep rechtstreeks naar het huisje, een oud werkmanshuisje met

rode dakpannen en aangroeiend mos in de dakgoot en waarvan Plompert, de aannemer in het dorp had gezegd: 'Dat de gemeente het verhuren toestaat, afbreken dat krot.' Waarop Nelis, de vrachtrijder, had gereageerd met: 'Daar heeft de gemeente niks over te zeggen, dat ouwe kavalje is eigendom van Verbrugge en het staat op zijn grond.'

'Ja, die denkt ook, goed genoeg voor een gevallen vrouw.' Dat was Plompert weer geweest.

'Een gevallen vrouw', een paar opgevangen woorden waar hij niks van snapte, maar ze bleven hem bij en hij zag Verbrugge door de lage deur naar binnen gaan. Verbrugge, de rijke boer van de Deo Gloria, die altijd voor Atzes moeder wat meebracht, een flesje odeur, een geurig stukje zeep, een doos bonbons, en de laatste keer een mooie sjaal, bestikt met gouddraad.

'Mooi?' had hij gevraagd, zwaar puffend aan zijn sigaar.

Moeder vouwde de sjaal op, legde hem terug in de doos en zei: 'Zeker in de uitverkoop?'

Dat moeder dat zei, vond Atze heel niet leuk, want zoiets moois kreeg je niet iedere dag.

Verbrugge blies op de as van zijn sigaar, keek naar moeder en zei: 't Kost me anders een lieve duit.'

'Ik vraag er niet om.' Dat was moeder weer.

Verbrugge zei: 'Meid, kijk niet zo goor, de melk wordt er zuur van.'

Daar had Verbrugge gelijk in, moeder trok een gezicht als een oorwurm en altijd als Verbrugge wegging, streek-ie met zijn hand door Atzes haren en zei met een knipoog: 'Wees lief voor je moeder, jong.'

Maar de dorpers zeiden in die dagen heel wat anders. 't Is geen waarom maar een daarom dat die kerel daar over de vloer komt.'

En moeder, met tranen in haar ogen: 'Vreselijk, ik weet het wel, maar ze moesten maar 's in mijn schoenen staan.'

Hij, als 'kakkebroek', begreep er niks van, dat kwam pas jaren later. Hij bleef door het kiertje gluren, voor het raam zakte het rolgordijn en hij dacht: zeker last van het zonlicht, moeder kan er niet tegen, dan krijgt ze pijn in haar ogen, en daarom draagt

ze in de zomer altijd een zonnebril.

Plots vloog de buitendeur open, Verbrugge kwam naar buiten, hield een zakdoek tegen zijn wang gedrukt en schreeuwde: 'Je hebt je vonnis getekend, Iet Bartels, voor de volgende maand het huis uit!'

Moeder verscheen in de deuropening, haar blouse leek wel gescheurd – ze hield hem vast onder haar kin – en zei: 'Daar pas jij wel voor op, Verbrugge, naar buiten toe hou jij de schijn wel op, al was het alleen voor je eigen vrouw.'

Verbrugge toomde in, scheen na te denken, wreef een paar maal met zijn hand door zijn stekelige haren en zei: 'Goed, ze zullen van mij niet kunnen zeggen dat ik een schoft ben, je kunt in het huis blijven zitten, maar dan wel voor dertig gulden huur in de maand.'

'Schoft!' siste moeder. 'Probeer jij zo je gram te halen?'

Een achteloze handzwaai. 'Graag of niet, Iet Bartels, je hebt het in je eigen hand.' En weg was Verbrugge.

's Avonds tijdens het eten, onder de veiligheid van eigen dak, gluurde hij naar haar bleke en bedroefde gezicht. Instinctief voelde hij dat het met het tafereeltje van vanochtend te maken had, en hij vroeg: 'Is het zo erg, moe?'

Ze zuchtte en zei op bezorgde toon: 'Ik vraag me af hoe ik maandelijks die dertig gulden bij elkaar krijg.'

In hem groeide een afkeer van die bullebak van een boer die zijn moeder dat aandeed en hij vroeg: 'Heeft Verbrugge ermee van doen, moe?'

Een kneepje in zijn wang. 'Je bent veel te wijs voor je leeftijd.' Moeder schoof haar stoel achteruit, stond op, pakte de vuile borden bij elkaar, zuchtte en zei: 'Kind, de wereld is zo slecht.' Hij zag een glimp van droefheid in haar ogen en vroeg: 'Ook Verbrugge, moe?'

Moeder zei op een korte, gebiedende toon: 'Ik wil er geen woord meer over horen, begrepen? En weet wel: niemand is volmaakt.'

Het incident werd niet meer genoemd, ze waren in het huis blijven wonen en Verbrugge zagen ze niet meer.

Een aantal jaren later, toen Atze achterom de hos binnenkwam,

wachtte moeder hem op. Aan de kapstok hing een korte blauwe bonker met koperen knopen en een pet met glimmende klep. Hij zei verbaasd: 'Is er visite, moe?'

Moeder knikte en commandeerde: 'Handen wassen en kam door je haren en straks beleefd met twee woorden spreken.'

Hij zei onthutst: 'Ja, moe.' Plensde onder de kraan zijn handen schoon, kamde zijn haar, keek in de spiegel... Verhip, nu zag hij het pas, moeder was op haar zondags.

'Klaar?' Moeder duwde hem naar binnen. In de leunstoel bij de kachel zat een breedgeschouderde, forse man, gekleed in een blauwwollen trui, een zwarte manchester broek, en glimmende werkschoenen aan zijn voeten.

De man richtte zijn blik op hem en vroeg: 'Is dat je zoon, Iet?'

Moeder knikte. 'Dat is hem, Arie.'

Atze, verbaasd, keek van de een naar de ander, zo te horen scheen dat tweetal elkaar te kennen.

De man stak zijn hand naar hem uit: 'Geef me de vijf, jong. Ik ben Arie Meier en ik zit op de binnenvaart.'

Dacht-ie het niet, die pet, die korte bonker, en Atze vroeg: 'Bent u schipper?'

Een spontane lach. 'Nee, zover heb ik het niet gebracht, deknecht, en hoe heet jij?'

'Atze.'

'Zo, Atze, ik hoop dat we het goed met elkaar kunnen vinden.'

Dat konden ze, en elk weekend kwam hij op bezoek en was het gezellig thuis. Moeder neuriede zachtjes terwijl ze koffiezette, Meier trakteerde op gebak, rookte een pijp en vertelde over zijn werk. Dat ging een aantal maanden zo door, maar opeens kwam hij niet meer opdagen. Een paar weken later kreeg moeder een brief met daarop in forse letters haar naam en adres. Moeder scheurde hem open, las met gefronste wenkbrauwen, scheurde de brief aan snippers en gooide ze in de brandende kachel.

Atze vroeg verbaasd: 'Wat nou, moe? Komt Arie niet?'

Moeder antwoordde met een wit weggetrokken gezicht: 'Ik heb het je al eerder gezegd: de wereld is door en door slecht, en het ergste is, we trappen er telkens weer in.'

Hij vroeg aarzelend: 'U ook, moe?'

Moeder antwoordde op het snauwen af: 'Als je later groot bent, vul je het zelf maar in.'

Jaren later kreeg hij zijn vermoedens. Zijn moeder een lichtekooi? Gedachten die hem pijn deden. Hij schoof ze van zich af en probeerde met de vermoedens te leven. Plots stierf ze aan een acute hartstilstand. Op het dorp kwamen de tongen los en het geroddel was drie dagen lang niet van de lucht. Toen ze werd begraven, was hij de enige die achter de kist liep, een bos bloemen en een schep zand op haar kist gooide. Uit... afgelopen. De overledene werd aan de schoot der aarde toevertrouwd, de vrouw onder wier hart hij had gewoond, die hem met pijn en moeite op de wereld had gezet, wier melk hij uit haar borsten zoog, die hem kracht en leven had gegeven. Zijn moeder, wat een ander ook van haar zei, zijn hart kromp, zijn ogen bleven droog. De plechtigheid was afgelopen, geen rouwbeklag, geen handen schudden, wat verloren liep hij naar de uitgang. Plots schoot van achter een heg een gestalte op hem toe. Het was Verbrugge. Hij condoleerde hem, en voegde eraan toe: 'Je moeder was een goede vrouw, wat ze ook van haar zeggen.'

'Ja,' zei hij, worstelend met zijn gevoelens.

'Daarom ben ik hiernaartoe gekomen, begrijp je, Atze, de laatste eer, en voor haar heb ik me in het net gestoken.'

'Ja,' zei hij, en met een blik op zijn eigen sjofele kleding en toen op het zwart glimmende lakense pak van de boer, die met de pet in zijn hand er wat verlegen bij stond: 'Het is van goede kwaliteit.'

'Mijn trouw- en rouwpak,' was het antwoord. 'Voor de rest hangt het in de kast.'

'Maar nu heeft u het aan.' Verbrugge, wie had dat gedacht. Trouwens, de man werd er ook niet jonger op.

De boer knikte en dacht: hoeveel jaren resten mij nog? Een vraag die eenieder kwelt, en na elke begrafenis blijven de nabestaanden bedroefd en ellendig achter, en hij wist niet anders te zeggen dan: 'Je moeder is er geweest, jong. Enfin, gaan doen we allemaal. Ajuus, en houd je haaks.'

Door de jaren heen had hij zich haaks gehouden, en het beeld van zijn moeder en Klazien Wameling zit in zijn hart gegrift.

‘Nou, Bartels.’ Het is de stem van Cronjee, die zijn gedachten op de vlucht jaagt. ‘Vertel ’s, wat zit jou zo dwars wat Verbrugge betreft?’

Verbrugge... Als Cronjee eerlijk is, ziet hij ook liever ’s mans hielen dan zijn tenen, maar Verbrugge en de burry zijn jagersvrienden, en gaan samen naar de veemarkten in de omtrek. Zodoende kan Verbrugge een potje breken, en boks daar als gemeentesecretaris maar ’s tegen op.

‘We dwalen af, meneer, we hadden het over mollen.’

Aha, ze zijn weer op het oude punt beland, en Cronjee voelt zowaar opluchting. Zou Bartels dan toch...? Hoe zei Vlaming dat ook weer: ‘Bartels is een harde, meneer, maar als je hem voor je weet te winnen...’

Hij had twijfelend gezegd: ‘En zo’n man beveel jij me aan?’

Vlaming had met een schouderophaling geantwoord: ‘Ik zou op dit moment geen beter mannetje weten.’

Juist dit moment: Verbrugge schreeuwt moord en brand, en de burgervader gaat erin mee, en hij, Charles Cronjee, voelt van beide heren de hete adem in zijn nek, en met die verdraaide Bartels schiet het ook niet erg op, die ziet de dieren, waaronder de mollen, ook als een schepping van Gods hand. Verbrugge is een geheel andere mening toegedaan, die ziet die kleine gravers liever nooit weer, en Cronjee voelt zich door al die tegenstrijdige meningen in een hoek gedrukt, en plots kleintjes zegt hij: ‘Wil je soms een hogere beloning? Zeg het maar.’

Atze grijnst. ‘Zit u zo in het nauw?’

‘Dat mag je wel stellen, ja,’ en, denkend aan het gegrave van die mol in zijn eigen tuin: ‘En laten we eerlijk zijn, Bartels, helemaal ongelijk heeft de man niet.’

‘Nee,’ gromt Atze met het beeld van Verbrugge op zijn netvlies. ‘En als ik in zijn schoenen stond, zou ik ook puur de pee in hebben, maar werken met gif, nooit!’

Cronjee voelt dat hij terrein wint, Bartels is niet meer zo onwillig als voorheen. Hij mompelt in zichzelf een schietgebedje en zegt: ‘Dus toch maar liever klemmen?’

Opgelucht gaat hij erover door. Wat Atze een kriebelig gevoel geeft, al die import van buiten, en ook in de ogen van menige boer waardeloos. En Verbrugge met zijn leepheid speelt daarop in en slaat er een slaatje uit, mits-ie er kans toe ziet, dat wel.

En Cronjees geratel staat niet stil, het is van artikel zus en artikel zo en vandaag de dag is alles aan regels gebonden, en dat mollen op ingezaaid tarweland heel wat schade kunnen aanrichten, dat moet Bartels toch weten...?

Ja, vertel hem wat, dat is algemeen bekend. Maar Verbrugge plakt wel heel gauw het etiket 'wildschade' op, vooral als het in zijn kraam te pas komt, maar wat die mollen betreft staat die kerel in zijn recht. Hè, dat geouwehoer over die Verbrugge, alsof zijn kont van goud is, en die slaafse navolging als het die vent betreft. Plots valt hij scherp uit: 'Genoeg, Cronjee, nu weet ik het wel. Ik neem het baantje aan, maar wel op mijn manier.' Eindelijk... de gemeentesecretaris slaakt een zucht van verlichting, hij heeft moeten praten als Brugman, maar nu lijkt de overwinning nabij. Toch vraagt hij nog enigszins wantrouwend: 'Je bedoelt?'

'Steken en geen gif.'

'Steken,' herhaalt Cronjee, 'vertel 's, wat is steken?'

Kritisch glijdt Atzes blik over de keurige gestalte van Charles Cronjee – een buitenstaander – van hem kun je zo'n antwoord verwachten, en dat komt hier de lakens uitdelen. Een schamper lachje glijdt over zijn gezicht als hij zegt: 'Een dorper weet het wel.'

'Maar ik ben geen dorper,' antwoordt Cronjee, en hij voelt hoe een blos zijn wangen kleurt, Bartels moet niet denken dat hij... En een tikkeltje autoritair laat hij erop volgen: 'Iedereen zijn weetje op eigen gebied, is 't niet? En weet wel: het is Verbrugges land waar je als eerst naartoe moet, en als jij niet doet zoals hij het bedoelt, heb je de poppen aan het dansen.'

De donkere stem van Atze Bartels: 'Verbrugge is een dorper, en hij weet bliksems goed wat ik met steken bedoel. En met dreigementen laat ik me niet overbluffen, d'r benne wel anderen.'

Cronjee heeft het gevoel alsof met dat antwoord op de deur wordt geklopt, tast in eigen boezem en zegt: 'Een goed verstaander heeft een half woord nodig, je bedoelt mij?'
'Als u zo over uzelf denkt, da's uw zaak. Ik maak me aan dat soort praat niet schuldig,' en, met een ironisch lachje: 'Nou, wat wilt u, steken? Zeg het maar, graag of niet?'
Stug klinkt het: 'Je kunt maandag beginnen.'